

Styrstua teglverk

Et av Norges største teglverk i sin tid,
i dag knapt nok synbart

Av Dag Kristoffersen, f. 1953, redaktør LL, lokalhistoriker, lektor, Kongsberg

Teglsteinsproduksjon i eldre tid

Teglsteinsproduksjon er kjent tilbake i lang tid. Se bare på den kinesiske mur. Her i landet var det produksjon fra høymiddelalderen, da først og fremst til militær bruk i festninger.

Grunnlaget for teglsteinsproduksjonen er leire, og teglverkene blei da lagt nær gode leireforekomster. I områder der de gamle elvene møtte havet, er det spesielt gode leirforekomster. Leire er et forvittringsprodukt særlig av granitt og gneis. En jernprosent på 7-8% og kalkprosent på 0,5-1% , gir rød teglstein, mens mer kalk gir gul farge. For å få god fin masse må vannprosenten ned fra ca 10 til 1-2%, hvis ikke kan steinen bli stygg i brenninga. Et problem er at en får grove og fine lag leire blandet sammen. Dette måtte en derfor være observant på, og det var ”møllekuskens” ansvar som mata råleira inn i mølla.

Man starta med å spa eller skjære ut leire fra bakken og fraktet den, gjerne på trillebår om det var gangavstand fra råleira til leirmølla. Der var det møllekusken som overtok. Han blander leira og mata mølla (ei stor tønne) i skulderhøyde. Denne tønneleira som står vertikalt blir elta og malt ved at en hest drar mølla rundt i sirkel. Inne i tønna er det kniver/pinner som elter leira. I seinere tid kunne en mate inn 60 tonn leire på 10 timer. En mann med trillebår tok imot den ferdig elta leira og trilla den bort til formerhuset. Der mottok formeren ofte ei stor blokk leire som han skar opp og banka den inn i treformer som lå på et bord. Ofte fikk en 8-10 stein av blokka. I seinere tid kunne en former banke 1400-1800 stein på en dag. En måtte da ha mange treformer tilgjengelig, så dette krevde store lagerområder.

Overskuddsleira til forma blei skjært bort, og en banka teglsteinen ordentlig på plass med ei kjevle dyppa i vann. Takstein blei skjært tynnere skiver og lagt i former etter størrelse for så å legges over i andre former med krumming. Deretter blei den våte steinen trilla vidare bort i et tørkehus eller blei lagt på bakken til tork. Så var det å vente til denne produksjonen var tørr nok til å kunne brennes.

Brennovnen var i starten rektangulær eller kvadratisk i formen. Den søndre Styrstua-ovnen er målt til ca 5 x 5 meter. Brennovnen på Nes i Hakkadal fra 1700-tallet var 16 x 16 alen (10 x 10 meter). Gjone teglovn var 5 x 5 meter og 4 meter høy. Støttemurverket var ofte av gråstein. På bunnen av ovnen var det luker inn til

Forfatteren på toppen av restene etter en av brennovnene.

Foto: Magnus Ledum

brennkanalene hvor en putta inn ved til brenning. Lang og tynn bakhon av gran var god å bruke. Her i gjennom fikk ovnen også luft. Mellom brannkanalene blei teglsteinen stabla. Gjerne murstein i bunnen, så takstein og så et tynt lag med murstein oppå der igjen.

Steinene skulle legges tett, så det ikke blei luftgjennomstrømming. I ytterkantene av kammeret, der det ikke var noen brennkanal, blei det lettere brent. Åpningen der en hadde stabla inn steinene, blei så murt igjen. Så tente en på og fyra hele tida. Noen brenninger tok 3 dager, noen 4 dager og ekstra store brenninger og brennover rapporteres til 8 dagers brenning. På Gjone hvor målene på ovnen var 5 x 5 x 4 m hadde en stabla 40000 stein og brant dette i 8 dager. Der blei det brukt 50 hestelass ved til en brenning uten at det spesifiseres hvor stort et hestelass var. Fra Spydeberg rapporteres det om en brenning av 6000 takstein og noen murstein som tok 4 dager hvor forbruket var 10 favner granved. Vi skal komme tilbake til en eventuell beregning av ved som kunne vært brukt på Styrstua. Det gjaldt å passe på brenninga godt så den ikke blei for hard. Innsatt

Mursteinsmelte,

Foto: Dag Kristoffersen

murstein kom i glød ved ca 525 grader. Etter at brenninga var over, kunne det gå 10-14 dager før en åpna ovnen. Da var steinen blitt såpass kjølig at en kunne håndtere den. Så blei den lagt til tork i ladene for ferdigbrent stein. Der blei den liggende til snøen kom for da kunne man få frakta den av gårde på sleder.

Etter noen brenninger måtte ovnen plukkes fra hverandre og mures opp på nytt av murstein. En bygde ikke opp igjen brennovnen før en hadde bestilling nok til en brenning. At brennovnen derfor ved besiktigelse kunne være bristfeldig, er nok ikke så rart. De fleste teglovnene var innebygd i hus og hadde enten teglsteinsskorstein eller bare åpning på toppen og åpning i taket. Dessuten var de ofte omgitt av såkalte brennhus for beskyttelse av alt rundt ovnen. At det hendte at det tok fyr i treverket, var nok ikke så uvanlig. Da var det godt å ha tilgang på vann, som på Styrstua fra en oppbygd dam med renne ned til verket.

På 1700-tallet rapporter et verk om drift i de 3-4 sommermånedene og et annet om to brenninger hver sommer. Antagelig var det etterspørselen som regulerte dette.

Andre eldre teglverk i kongsbergdistriktet på 1700-tallet.

I vårt distrikt har det ikke vært så flust med verk på 1700-tallet om en skal tro Zakariassens ”Teglverkenes historie”. Men han nevner heller ikke Styrstua i sin oversikt, så det har nok vært flere enn de som nevnes her. I 1774 nevnes ett på Eiker, ett i Sigdal og to på Modum. 1784 nevnes to på Eiker og et i Skoger. Et av Eikers teglverk drives av Monsieur Fenniger, i følge Hans Strøms beskrivelse i 1784. I Vestfold og Telemark nevnes ingen. I en fortegnelse fra 1774 over næringsveiene i Numedal og Sandsvær er det kun Styrstua som nevnes. I Sandsvær nevner sogneprest Klem i 1790-åra tre andre små teglverk. Et på Ås i Tuft, et på Hvam og et på Tofstad. Det på Tofstad hadde en overbygd brennovn, ei mølle og et tørkehus, i følge Sätvedt.

Bakgrunnen for anleggelse av teglverket på Styrstua.

Opprettelsen av teglverket på Styrstua henger nøye sammen med planlegging av ny kirke på Kongsberg. Den gamle kirken var forfallen. Da kong Christian 6. besøkte byen i 1733, gikk han ikke til gudstjeneste i kirken. Allerede da kan spørsmålet om ny kirke være reist. Reint formelt blei det i en skrivelse til kongen tatt til orde for en ny kirke i mai 1736. Siden den påtenkte kirke skulle bygges i murstein, måtte man også ha tillatelse til å bryte stein, skaffe teglstein, kalk og materialer.

Helt siden den tidligste sølvverkstiden hadde gården Styrstua vært nært knytta til de styrende ved verket. I en fortegnelse fra 1624 nevnes gården med navnet Styrstuen. Antagelig kan dette ha vært en plass oppretta under gården Vestre Laugerud. Navnet kan gå tilbake til det norrøne ”styr” som betyr styr, ståk, strid. Sølvverks-

direktør Ove Gjedde eide gården, ikke mist for å få tømmer til sine Tisle-sager. Sønnen Brostrup Gjedde overtok gården, seinere fogdene Dessau og Klim. Klims datter Anne Sophie Klim pantsatte som enke i 1717 gården til assessor og seinere kanselliråd Weichardt. Han solgte deler av gården i 1722 til bergamtskriver /materialforvalter Joachim Irgens. Og her har vi nok den avgjørende årsaken, ved siden av muligheten for leire, for at det opprettes et lite teglverk på gården i 1736. En kirke som skal bygges i murstein, trenger et teglverk i nærheten som kan lage den store mengden stein som trengtes. Den ansvarlige materialforvalteren setter i gang et teglverk på en gård han eier som ligger gunstig til.

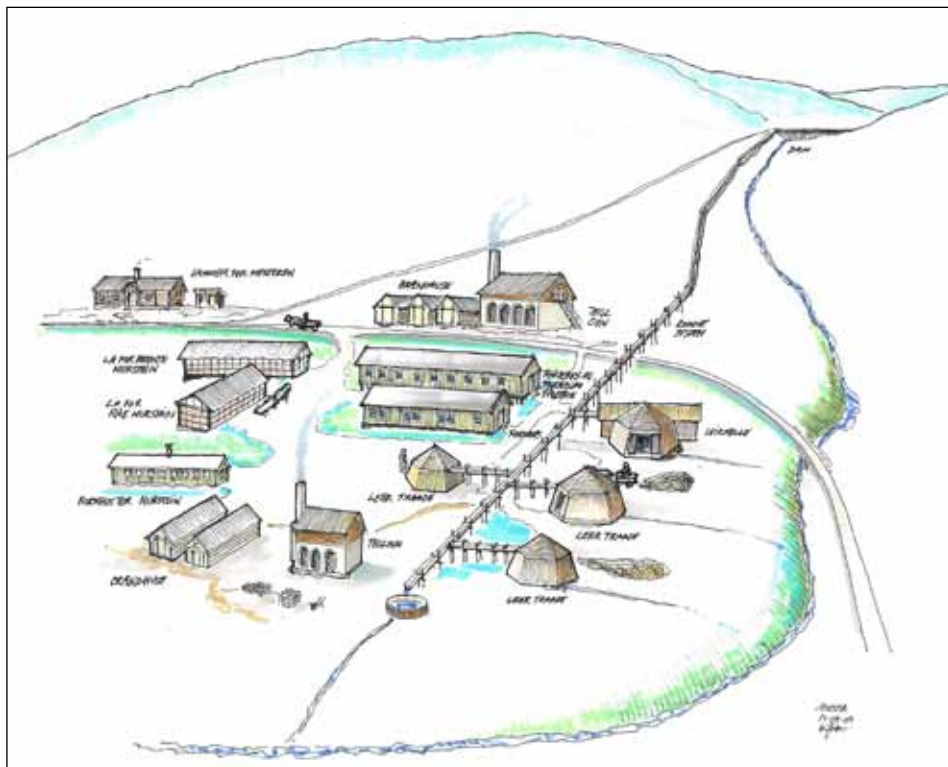
Kanselliråd Weichardt sender 18.september 1738 brev til kirkestyret om å levere murstein til en pris av 4 riksdaler for 1000 stein fra Styrstua. Dette aksepteres ikke, kirkestyret mener 3 rd 64 skilling er nok. Til slutt blir prisen som aksepteres av Weichardt , satt til 3rd 88 skilling for 1000 murstein. Han kan levere 150000 neste vinter og årlig 600.000. For å klare dette, må han bygge en ovn til som kan være ferdig pinsen 1739. De tre åra deretter kan han levere 1.300.000, skriver han og totalt 4 millioner stein. Som pant for kontrakten har han to Løver-gårder i Sandsvær og Wærp i Eiker, samt to panteobligasjoner til. Dette aksepteres 22.september. Og dermed blir det stor aktivitet på Styrstua. Den nye ovnen bygges og antagelig det som behøves av leirmøller drevet i hestevandring, formhus og tørkehus. Samtidig får vi en ny eier på Styrstua som også er bestyrer av verket, Jon Hoff.

Beskrivelse av Styrstua teglverk

Hvordan så dette teglverket ut? Før teglverket blei bygd, besto Styrstua anno 1717 av et 8-lafta stuehus med kjeller, et 6-lafta stuehus, et dobbelt la med låve, et fjøs, en stall og et tørkehus. Det var bare stall og tørkehus som var nye, det andre var gammelt og dårlig. Om noen av disse bygningene blei brukt videre når teglverket blei bygd i 1736 og videre utbygd i 1738-39, vites ikke. Men tørkehuset og stallet kunne sikkert benyttes. I 1723 var det en hest, 3 kuer og 4 sauer på gården. Samtidig var det noen som dreiv gården mens det var produksjonen på teglverket. I 1762 bodde det 13 personer over 12 år der. Om noen av disse var arbeidere på verket, nevner kilden ikke noe om. 6 var menn i arbeidsfør alder.

Men den beste beskrivelsen av gården og verket ser vi i en besiktigelse i 1751. Det var en stor stuebygning, et hus med drengestue, et bryggerhus med to bakerovner, et stabbur, en bygning inneholdende låve, to la og to skikuer(enkle tilbygg med bord) og stall. Et fjøs sto for seg sjøl. Totalt altså 11 bygninger. På teglverket står nevnt følgende bygninger: 1.Teglovn med overbygning og tak. Ovnen var dårlig. Overbygningen brukbar stand. 2."Brænd Huuse" med bordtak omkring ovnen. 3.Et kammer for teglmesteren med kjøkken av bindingsverk og murstein. Her var

det også kjeller. Dette var i dårlig stand. 4.Leirmølle med bordtak. Det var ei renne ut fra bygningen for å lede vannet bort. 5.Et langt hus på stolper delt i tre ganger, over-, mellom- og møllergangen. Dette var et forme- og tørkehus for takstein. Det manglet 16 dører i huset, så det må ha vært relativt stort. 6.Et vestre formehus for takstein. Deler var ødelagt. 7.Et la for brent murstein, delvis ødelagt. 8.Et la for rå murstein, i dårlig tilstand. 9-10.To "leer traader" på stolper med tregulv, hvor hes-tene gikk og "træder Leer til Mursteen". Brukbar stand. 11.En tilsvarende vestre bygning som var rast sammen. 12.En teglovn til som ikke var brukt på noen år, denne lå i søndre del av verksområdet. 13-14. "2de Brænd Huuse"-forfalne. 15.Et form hus til takstein også her. Alt i alt 15 eller 16 hus ut fra om punkt 2 tolkes som ett eller to hus. Teglovnene og "Brænd Huusene" kan også ha vært bygd sammen, dermed i tilfelle 12. Det måtte legges 3000 takstein om takene skulle bli reparert. I tillegg nevnes 7000 brukelige og 1200 ubrukelige former til takstein. To jern-

Illustrasjon: Per Jostein Sagvolden

rammer og ubrukelige trerammer til taksteinen. En del brukelige og noe ubrukelige redskaper. 12 brukelige trilleborer.

Dette forteller oss en del. For det første at det har vært en stor virksomhet her og bygd mange hus. Samtidig ser det ikke ut til å ha gått særlig bra siden mange av bygningene er rast sammen og er dårlige, og det er kun en ovn i bruk og også den er i dårlig stand. Dette bare 13 år etter storkontrakten blei inngått.

I dag er det kun ett tydelig spor, antagelig den sørlige brennovnen som kanskje ikke har vært brukt siden 1740-åra. Ellers er det noen andre lokaliteter hvor det kan se ut at det har stått bygninger og mulig en lokalitet for den andre teglovnen.

For å kunne få brukt og ha sikker forsyning av vann, blei det nord for verket oppe i bekken bygd en demning. Demningen var i dårlig stand. Renna var ødelagt oppe ved demningen og var delvis istykket. Verket var totalt i dårlig stand 15 år etter opprettelsen.

Den første produksjonen

Mellom 26.november og 23. desember 1739 melder organist og opseer Nicolai Claussen at det fra Styrstua teglverk er levert 132.100 murstein for en betaling av 165 rd 12 skilling. Dette er første levering.

Første halvår i 1740 leveres 206. 775 stein, totalt dette vinterhalvåret dermed 338.875 stein. Antagelig brennes steinen i sommermånedene og kjøres ut i vinterhalvåret. Ny stor brenning skjer og i vinterhalvåret 1740-1741(11.-3.bergmåned) leveres 857.982 stein. I 4. måned leveres i tillegg hele 643.362, skriver bestyrelsen og eieren Jon Hoff.(Disse er ikke dokumentert med kjøpere og er kildemesig dermed ikke så sikre.) Dermed er leveransene til kirken fram til sommeren 1741 kommet opp i 1.840.219 stein. I tillegg leverer Styrstua 4.000 stein til andre og 17.000 stein til Det norske Compani . Her sies det ikke hvor, men muligens til Nøstetangen glasshytte som blei anlagt dette året eller virksomheten på Ås i Sandsvær.(Ås grønne glasshytte kom først i 1748, men det var annen virksomhet der før dette). I 1742 leveres i følge en skrivelse til byggmester Bætzman 1.400.802 murstein (Kongsberg kirke s. 69) Han hadde da fått utsettelse til å få kirken under tak i til sommeren 1743. I så fall får vi en totalleveranse på 3.241.021 stein av en bestilling på 4 millioner(Usikkert om leveranser høsten 1741 er tatt med). Siden kirketaket skulle ha jernplater og ikke takstein av tegl, er nok dette den totale leveransen av teglstein til Kongsberg kirke.

For leveransene blei det akkordert. Forpakteren Jon Hoff hadde kjøpt Styrstua 25. juni 1738. Selv kjøpte han også en plass under Østre Laugerud kalt Toresplassen eller Nilsrud i 1739. Den hadde han kjøpt av Antonius Frisch. Muligens, i følge Sätvedt, er dette plassen Svenskerud. Plassen lå antagelig noe nord-nord-vest for Styrstua-anlegget.

For perioden 1. bergmåned 1740 til og med 3.bergmåned 1741 gir kildene et regnskap for hver måned for kjøringa av murstein fra Styrstua til Kongsberg. Det er oppgitt hvem som kjørte, hvor mange stein og hvor mye som blei betalt. Det var bestyreren og eieren av Styrstua teglverk, Jon Hoff, som også hadde fått forpaktningen av kjøringen. For hver 1000 stein levert, var kjørerlønnen 12 skilling. Det totale antallet stein levert i denne perioden var 1.064.715. Der varierte fra 8.354 kjørte stein i 11. bergmåned 1740 til 253.758 i 13.bergmåned samme år. Muligens ut fra føret og tilgjengelige kjørere.

Totalt er det nevnt 41 personer som tok på seg kjøringa, men flere av disse har sikkert hatt ansatte og tjenere som har vært med på kjøringa. De fleste er sandsværbønder(om vi går ut fra etternavnene til de oppførte), men også noen har eikernavn (Spæren) og lardalsnavn (Nordby). 9 embetsmenn og borgere i distriktet benytta også sjansen til å tjene noen daler på kjøringa. Men disse leveransene er små i forhold til sandsværbøndene. Gjennomsnittskjøringa for embetsmennene er på 10150 stein og disse 9 sto bare for ca 9 % av den totale kjøringa. Nevnes kan fogd Broaager, assesor Henne og sognepresten Peter Henrich Wolff. Gjennomsittet for bøndene var på over det doble på 20580 stein. Bøndene sto for 60% av kjøringa, men det var stor forskjell bøndene i mellom. Dyre Skinnes (antagelig kjørselmann på Kongsberg-se SH b3 s.34-men regnet sammen med bøndene) sto for hele 64320 stein, mens 5 bønder nærmere verket, som Gulbrand Tubbehovtedt og Peder Toftad leverte hver mellom 30 og 42 tusen stein. Men den absolutt største kjøreren av stein var eier og bestyrer av verket selv, Jon Hoff. Han står for 334.000 stein som utgjør 31,4% eller nærmere 1/3 av all kjøringa. Dermed skulle en tru at han tjente grovt på dette som både eier, bestyrer og hovedtransportør av steinen. Men som antyda over, gikk det nok nedover med verket ganske raskt etter leveransene til kirken. Siden det ikke finnes noe regnskap for verket, må det meste bli antagelser.

For en produksjonskapasitet i 1774 på 270000 stein var 14 mann ansatt i produksjonen. En årlig produksjon på 600.000 vil si at opp mot 30 mann var ansatt. Beregnes ut fra ovnstørrelsen 5 x 5 x 4 meter en brenning på ca 40.000 stein som på Gjone og to ovner, blir dette 8 brenninger med hver ovn om ovnene var like store. Imidlertid kan nevnes tallet 18000 murstein og 18000 takstein for hver brenning og med 6-7 brenninger i året (SH8 s. 21). Tar vi bare murstein til kirken og reduserer for takstein, kan vi beregne 30.000 i hver brenning og kommer da ut med 20 brenninger årlig for disse årene. Det er mye, ikke minst ut fra at en ofte måtte bygge opp ovnen etter et visst antall brenninger. Ikke rart at verket fort blei forfallent etter slike intensive år fra 1739 til 1741/42. Høyst sannsynlig var dette et av, om ikke det største teglverket i Norge på denne tida.

Allerede i 1740 må Hoff ta opp lån på 350 rd av skiktmester Riegels som tar pant

i verket. Denne panten går videre til kjøpmennene Jens Krum og Jens Hvoslef. I 1744 pantsetter han verket til kjøpmann Anders Moss ut fra et lån på 1600 riksdaler. Dette gjør han for å dekke utgifter til verket og kreditter han har til 13 navngitte personer, bl.a. flere av de som sto for en del transport. Muligens har han ikke fått betalt for kjøringa. Det var jo han som fikk forpaktningen og hadde videreformidlet denne og kanskje ikke betalt enda. Dette bare baller på seg, og i 1747 er det kommet opp i 3445 rd. Også hans kjæreste Ursula Taxt dras inn i dette. Det ender opp med at verket må ut på tvangsauksjon. Kjøperen er Premiærleutnant ved det første Wahterlandske regiment Ditlev Grubbe Mørch. Han kjøper verket og gården for 2900 rd. Han er for øvrig kjøpmann Moss sin svigersønn. Han igjen pantsetter verket ved en obligasjon på 2100 rd til Oluf Falch. Antagelig har han mistanker om at verket er relativt dårlig og får Claus Krabbenhaft som er inspektør ved Det norske Compani som driver bl.a. Nøstetangen og Ås grønne glasshytte på den tida, til å inspisere og vurdere verket. Jon Hoff er med på besiktigelsen og resultatet i 1751 er vist over. Mørch gir forpaktningen av verket til Krabbenhaft og Dr. Johan Ernst Santhagen. Med på besiktigelsen har de med seg lensmann Torchel Rogstad og de seks edsvorne mennene Christen Saatved, Jacob Tovstad, Ove Ugleberg (antagelig feilskrivning for Ulleberg), Hendrich Rogstad, Kiel Rud og Thor Kløvstad. De vurderer om reparasjoner ved verket kan begrenses til 100 riksdaler.

Krabbenhaft, som nå forpakter Styrstua og som jo er involvert i Det norske kompani, får for øvrig beslaglagt i 1751 boet sitt ut fra at Companiet (og Ås grønne glasshytte) skylder oberbergamtet 180 rd for lagterved hogd ved Lauervannet. Året etter blir det på nytt beslag i boet hans ut fra at han har gjeld til Mørchs svigermor enkemadame Moss. Så hvordan forholdet mellom eier og forpakter er på denne tiden, kan vi jo tenke oss.

I 1753 kjøper Oluf Falch verket ut fra obligasjonen han har i verket. Han betaler 2990 rd. Han får også sammen med Heinrich Schwabe privilegium til å drive en steintøyfabrikk. Om denne blir satt i gang og i tilfelle da på Styrstua, veit vi foreløpig ingen ting om.

Teglverkets skjebe

Nå ser det ut til at verket forblir i lengre tid i samme familie. Fram til nå har Irgens/Weichardt eid det i et par år, Hoff i 10 år, Mørch i 5-6 år. Antagelig har det etter leveransen til kirken vært så som så med produksjonen. Nå blir det mer stabilt på eierfronten. Men hvordan går produksjonen? Oluf Falch sitter med verket til 1769. Da selger han det til Christen Andreas Michelsen Falch for 3900 rd. Så i løpet av 16 år har prisen økt med 910 rd. Om dette betyr reell verditakst gjennom forbedringer fysisk av gård og verk, er usikkert.

I C.A.Falchs eiertid finnes det flere opplysninger om verket. I 1774 blei det nedtegnet en fortegnelse over næringer i Numedal og Sandsvær, og det nevnes kun ett teglverk i Sandsvær, nemlig Styrstua. Det skrytes av god kvalitet på både tak- og murstein. Det drives godt, men har problemer med avsetningen. Her får vi også tallet på ansatte. En teglmester, to formere, to "Bladskagere", to ovnløpere, to valkere, to "der staar for møllen", en "muurstensstryger", en "diskeløber" og en "Traaløber". I alt 14 mann. Det ser ut til å være følgende bygninger som er i bruk: En ovn, en lade og et formhus, altså betydelig mindre. Ikke så rart ut fra at det blei bygd for en produksjon på 600.000 stein i året. Det blir produsert lite i forhold til kapasiteten. Leiren tas på eiendommen og lakterved kjøpes av sølvverket for hver lagt 1rd 48 skilling inkludert kjøring.

Det produseres mest i tørre somre, mindre når det er kaldt og vått. Ut fra kapasiteten kan det årlig produseres 150.000 murstein og 120.000 takstein, men avsetningen er mye mindre. Den går først og fremst til Kongsberg by og Sølvverket og nå og da til Sandsværbygda. Noe til hinder er andre små anlagte teglverk. Det pekes spesielt på verka i Sigdal, Eiker og Modum og argumenteres med at det går mindre ved til et stort enn mange små.

Muligens går det stadig nedover med verket siden det kommer stadig flere småverk. Om det er drift på verket da folketellingen tas opp i 1801, er usikkert, siden den blei avholdt 1.februar. Om vinteren var ikke verket i drift, og muligens derfor er det kun eieren Christen Falch som har noe med tegl å gjøre i tellingen. Da bor han med familie og tre tjenere på Laugerud. Et brev fra 1795 beskriver familien i "trængende tilstand". En rapport i 1802 sier at teglverket er forfallent. Så det går nok nedover med verket. Christen Falch dør i 1818, og Halvor Gulbrandsen forpakter gården. Jens Kraft nevner i 1822 verket som "et godt teglverk".

I 1835 da kammerråd Falch eier det, ser det bedre ut. Da beskrives det med en produksjon på 40.000 tak- og 40.000 murstein, og at det er ansatt 6 arbeidere eller tjenere. Samtidig har verket konkurrenter på Tofstad, som da produserer 100.000 stein og har gått forbi Styrstua, og et i Tuft (Ås?) som bare har en total produksjon på 18.000 stein. Det siste er nytt og oppført i 1832.

Falch-familien sitter med gården til 1850, og har da vært på gården i nesten 100 år. Nicolai Olsen kjøper gården. Han dør barnløs, og gården blir auksjonert bort i 1871. I skiftet nevnes "tilhørende teglverk med inventarium".

Det siste vi ellers hører om teglverk ved Laugerud, er i 1860 åra, da nevnes det et på Tofstad, et på Sâtvedt, et på Landsverk, et i Tuft og to på Laugerud. Om det her siktes til begge de opprinnelige ovnene på Styrstua eller om det er bygd en ny ovn på Laugerud, er usikkert. I 1870 er kun et av de to i drift. I 1891, er ikke verket i drift. (SH I, s. 251) Vibe nevner ingen teglverk i Sandsvær i 1895. Antagelig slutter historien vår her ved at Styrstua teglverk legges ned mellom 1870 og 1890.

I 1920 mente kunsthistoriker Henrik Grevenor at det var spor å se etter steintøyfabrikken og anbefalte en utgraving . Det skjedde nok ikke. Og det er heller tvilsomt om det blei noe ut av fabrikken, den nevnes jo ikke i oversiktene seinere. I dag er det lite igjen av Styrstua gård, teglverket og evt. steintøyfabrikken, men kanskje en i framtida kan klare å kartlegge deler av verket, huset og bygningene ved nærmere undersøkelse av terrenget.

Kilder

Trykte:

Åge Lunde: Sandværs historie bind 1.(1973)

Olav Sâtvedt: Sandsværs historie bind 3 og 8 (1992/2001)

Adresse –kalender for Norges handel og industri 1860, 1865, 1869,1872

Beretning om de oeconomiske tilstand i Norge ved utgangen af Aaret 1835 (1836)

Vibe: Norges land og folk. Buskerud amt.1895.

Norges kirker: Kongsberg kirke(1962)

Hans Strøm: Beskrivelse over Eger præstegjæld. (1784)

Hans Zakariassen: Teglverkenes historie (1980)

www.nittedal.kommune.no/bygdebok/Hakadal/Nes.pdf

www.spydeberg.no > kulturminner i Spydeberg

Ola H Fjeldheim: Spigseth gårdsteglverk (2005)

Jens Kraft: Det søndenfjeldske Norge...,andre del, andre utgave, Buskerud Amt(1840)

Lauritz Opstad: Norsk pottemakeri 1600-1900 (1990)

Utrykte kilder:

Folketellingene 1801,1865,1900.

Panteregistre og pantebøker Numedal og Sandsvær: Styrstuen og Vestre Laugerud

Numedal og Sandsvær sorenskriveri Tingbøker rekke I (1749-1754) (Sandsvær)

Prestearkivene Kongsberg, Regnskap

Numedal og Sandsvær fogderi. Inndrivelse-Arrest og Eksekusjonsprotokoller. L3 1751-1778

(fra Ole Jacob Cranner)

Buskerud AMT Alminnelig avdeling 0 Generelt:Eldre brev. Rekke IV.9.1772-86.

Magasin, industri. Fortegnelse over fabrikker og andre næringer 1774

J.M.Klem: Beskrivelse over Sandsvær Præstegjæld (1796)